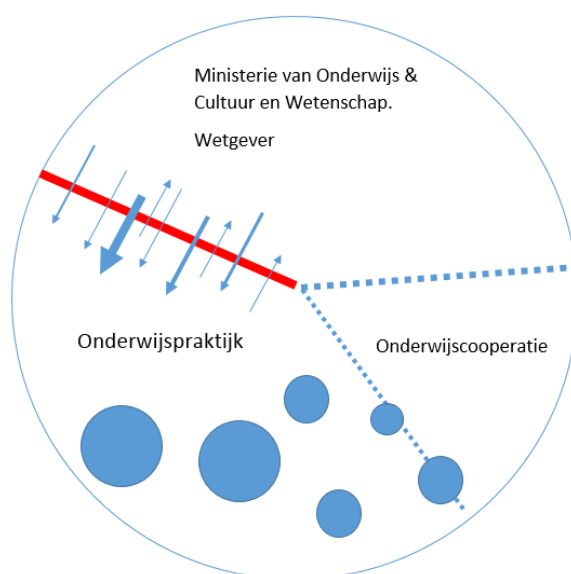

Themapaper Omgeving, Ecologie van Innoveren

Lerarenbekwaamheid op de grenzen tussen beleid en uitvoering

Stoas|Vilentum, Wageningen

Karin Winters

E-mail: 3020102@stoasvilentum.nl

Thema Omgeving, Ecologie van Innoveren

Master Leren en Innoveren

Themakerndocenten: Ilja Zitter, Ard Zonneveld

Mei 2015

Cohort 2013-2014

Aantal woorden: 4118

Inleiding

De kwaliteit van onderwijs is afhankelijk van de kwaliteit van de leraren. Om goed onderwijs te kunnen verzorgen moeten zij goed opgeleid zijn, zo staat beschreven in actieplan leraar 2020 (Rijksoverheid, 2011, p. 1).

Sinds in 2006 de wet Beroepen in het Onderwijs (BIO) werd ingevoerd, wordt de professionalisering van leraren afgezet tegen de zeven bekwaamheidseisen voor leraren uit deze wet (Wet BIO, 2006). De leraar wordt geacht door verschillende professionaliseringsactiviteiten zijn bekwaamheid bij te houden en de werkgever wordt geacht dit bij te houden in een bekwaamheidsdossier (Wet BIO, 2006). De bekwaamheidseisen van leraren zijn opgesteld door Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) in opdracht van het ministerie van onderwijs (OC&W. SBL is vanaf 2011 getransformeerd in de onderwijscoöperatie. Deze laatste is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het lerarenregister waarin leraren zich (nu nog) vrijwillig registreren. Op dit moment ligt er een voorstel tot een wetswijziging waarin de vrijwillige registratie omgezet wordt naar verplichte registratie. Vanaf 1 januari 2017 zouden, indien de wet wordt aangenomen, alle leraren zich verplicht moeten registreren zodat er een beroepsregister leraren ontstaat.

Bij SKBO is een door de onderwijscoöperatie gefaciliteerde pilot gaande waarin de leraren zich zowel registreren in het lerarenregister als ook een ePortfolio (digitaal portfolio) in de vorm van een bekwaamheidsdossier bijhouden. SKBO onderzoekt in deze pilot in welke vorm het ePortfolio effectief is en het portfolio als registerdossier kan dienen voor het lerarenregister en als SKBO-bekwaamheidsdossier. De grens tussen dat wat OC&W beoogd met de wet BIO, 'goed opgeleide en bekwame leraren' het lerarenregister en de uitvoering daarvan in de praktijk, vormt de aanleiding van deze paper. De vraag vanuit de kleinere context gezien vanuit de pilot bij SKBO is, wat dit betekent voor het vastleggen van professionaliseringsactiviteiten in het register en het ePortfolio.

Theoretisch kader

Alles hangt op een bepaalde manier met alles samen, is de meest algemene beschrijving van systeemdenken. Systeemdenken is vergelijkbaar met het maken van een foto en het hantieren van een zoomlens. Afwisselend inzoomen en uitzoomen behalve de details ook het grote geheel of de *big picture* te kunnen zien. Richardson (2011) verwijst in zijn inaugurele rede bij het begrip ecologie naar Sterling "in ecologie wordt de samenhang der dingen benadrukt waarbij het overzicht over het geheel bewaard dient te blijven" (Richardson, 2011, p 20).

Omdat het gaat om de interactie tussen mensen spreekt Richardson (2011) over “de human ecology die zich bezighoudt met de wijze waarop mensen betekenis verlenen aan de wereld om zich heen in de sociale interactie met anderen” (Richardson, 2011, p 21).

Om systemen te kunnen ordenen ontwikkelde Engeström (2001) een activiteitensysteemmodel. Dit model biedt een ordeningskader om de interactie die met de omgeving gemaakt, gebruikt, onderhouden en eventueel vernieuwd wordt, zichtbaar te maken (Bruining, Loeffen, Uytendaal, & de Koning, 2012). Het model is gericht op gemeenschappelijk leren en het oplossen van fricties en problemen in organisaties. Elk activiteitensysteem wordt gekenmerkt door subjecten, objecten en uitkomsten. Naast verticaal leren (binnen het eigen domein) is er ook sprake van horizontale leerprocessen (buiten het eigen domein). Deze leerprocessen zijn complementair aan elkaar, waarbij meerdere activiteitensystemen in interactie met elkaar een gedeeld probleem aanpakken en naar een oplossing zoeken. Zowel OC&W als de onderwijspraktijk streven hetzelfde doel na - aantoonbaar bekwame professionals - voor de klas, de manier waarop dit wordt ingevuld wordt door beide praktijken op een andere manier bekeken. Vanuit beide praktijken stapt men over grenzen heen waarbij nieuwe perspectieven worden ontdekt (Akkerman, 2012; Miedema & Stam, 2010). De verschillende activiteitensystemen of praktijken zoals Akkerman en Bakker (2011) ze noemen, zijn van elkaar gescheiden door grenzen. Akkerman en Bakker definiëren deze grenzen als: “sociale of culturele verschillen tussen praktijken die leiden tot problemen in handelingen of in de interactie met andere praktijken” (Akkerman & Bakker, 2011 p. 16). Wanneer deze grenzen tot problemen leiden is er sprake van discontinuïteit. Om de verschillen tussen de praktijken bloot te leggen is het van belang dat er tussen de verschillende praktijken heen en weer bewogen wordt. Dit wordt boundary crossing genoemd. In de pilot van SKBO fungeren de leden van de projectgroep als bruggenbouwer tussen de eigen organisatie en de onderwijscoöperatie. Deze laatste is de verbindende factor naar OC&W.

Boundary crossing kan op verschillende manieren worden bevorderd. Eén van de manieren is gebruik te maken van brokers, bruggenbouwers of boundary crossers, mensen die in beide praktijken functioneren en zo ideeën vanuit de ene naar de andere praktijk overbrengen (Wenger, 1998). Akkerman en Bakker (2011) geven aan dat bruggenbouwers herkend worden als belangrijke figuren in organisaties en netwerken, omdat zij in staat zijn om hun kennis en ervaring van de ene naar de andere praktijk in te brengen. Ook signaleren zij dat bruggenbouwers worstelen met die dubbelpositie en enigszins buitenstaander zijn zowel

in de ene als in de andere praktijk.

Een aantal kwaliteiten van bruggenbouwers die benoemd worden: onzekerheidstolerantie (in hoeverre iemand kan en wil omgaan met onzekerheden), het kunnen wisselen van rollen en het voeren van interne dialogen om consistent te blijven. Met name de taal die de bruggenbouwer spreekt is een belangrijke competentie. Bruining, Loeffen, Uytendaal, & de Koning (2012) beschrijven dit als de *Frontlinie-intelligentie van leraren* en de *bestuursintelligentie van bevoegd gezag*. Een competente bruggenbouwer die in gesprek met de verschillende praktijken de juiste taal spreekt en door beiden begrepen wordt. In het kader van dit onderzoek is er een rol weggelegd voor een bruggenbouwer om het spanningsveld tussen wat OC&W wil en dat wat de onderwijspraktijk ervaart, bloot te leggen en een brug te slaan tussen beide praktijken.

Een andere vorm waarin de uitdaging van boundary crossing zichtbaar gemaakt wordt zijn de grensobjecten. Grensobjecten zijn objecten die op verschillende wijzen in meerdere kennispraktijken worden gebruikt en binnen elk van die praktijken een eigen functie kunnen hebben. “Grensobjecten faciliteren de interactie tussen actoren met verschillende gezichtspunten” (Zitter & Hoeve, 2012 p. 31). In het geval van het vastleggen van bekwaamheid van leraren zijn er twee grensobjecten te benoemen. De eerste is het lerarenregister, waar leraren zich (nu nog) op vrijwillige basis aanmelden en waarin zijzelf hun professionalisering bijhouden op grond van door de onderwijscoöperatie beschreven professionaliseringsactiviteiten. Het tweede grensobject is het bekwaamheidsdossier dat door de werkgever wordt bijgehouden op grond van input door de professional. De beschrijving die van het bekwaamheidsdossier gegeven wordt is: “Een bekwaamheidsdossier is een geordende verzameling gegevens die laten zien dat de leraar bekwaam is en zijn bekwaamheid onderhoudt in afstemming met het beleid van zijn school” (bekwaamheidsdossier.nl).

Grensobjecten en bruggenbouwers laten binnen boundary crossing zien dat het moeite kost de expertisegebieden aan elkaar te verbinden. De uitdaging is dat mensen gedwongen worden buiten hun bestaande praktijk te kijken en daardoor het leerpotentieel op de grenzen van blootgelegd kan worden. De doorlaatbaarheid van een grens beïnvloedt het leren en leerpotentieel van een praktijk (Akkerman & Bakker, 2011).

Wanneer praktijken aan elkaar verbonden worden kunnen er leermechanismen optreden. Deze leermechanismen zijn onder te verdelen in: identificatieprocessen, een hernieuwd inzicht hoe de verschillende praktijken van elkaar verschillen of complementair aan elkaar

zijn. Coördinatie processen, het inzetten van nieuwe of alternatieve middelen om een betere en effectieve samenwerking tussen de praktijken mogelijk te maken. Reflectieprocessen, door de ogen van een ander kijken naar de eigen praktijk. Vooral betekenisverlening en het verbinden van kennis is hier het belangrijkste proces. Als laatste het proces van transformatie, door het contact tussen de praktijken ontstaan soms nieuwe identiteiten en (hybride) praktijken (Zitter & Hoeve, 2012).

Wanneer sociale en culturele verschillen tussen onderlinge praktijken tot problemen leiden spreken we over discontinuïteit, hierin bevindt zich leerpotentieel (Akkerman & Bakker, 2011). Boundary crossing helpt bij herkennen van deze potentie tot leren en werkt ondersteunend aan de vier beschreven leermechanismen. Een grensanalyse geeft inzichten waar ruimte is voor leerpotentieel en verdere ontwikkeling.

Uitgaand van de praktijk en het zojuist beschreven theoretisch kader ontstaan de vragen: wat gebeurt er op de grens tussen wat OC&W voorschrijft en hoe de onderwijspraktijk dit uitvoert, daar waar het gaat om het vastleggen van professionaliseringsactiviteiten? Wat betekent dit voor de pilot bij SKBO.

Deelvragen zijn: Wat is de grens tussen wat OC&W voorschrijft en de uitvoering daarvan in de onderwijspraktijk als het gaat om het vastleggen van professionaliseringsactiviteiten van leraren? Hoe wordt er in het grensgebied met elkaar samengewerkt en overlegd? Wat kan er gezegd worden over de leermechanismen op die grens? Kijkend naar de leermechanismen wordt antwoord op de onderzoeksvragen gegeven.

Methode

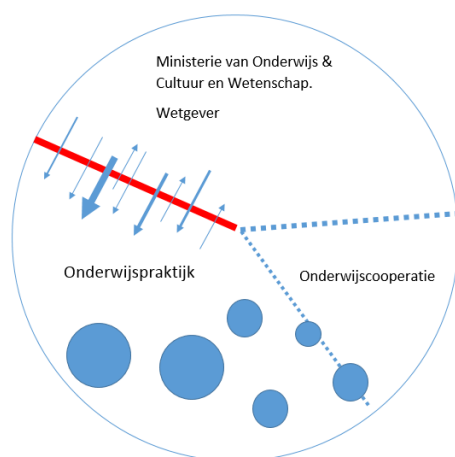
Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen werd een case study uitgevoerd door middel van een guerrilla onderzoek (Verdonschot, De Jong & Van Rooij, 2006). In dit onderzoek werden kwalitatieve data verzameld. Deze data zijn deductief geanalyseerd, waarbij de vier leermechanismen van de grenzen te weten; identificatie, coördinatie, reflectie, transformatie, als leidraad dienden. Dit onderzoek had een participatief en explorierend karakter.

De data werden verzameld door middel van desk research, open interviews en veldonderzoek. Het desk research vond voornamelijk plaats op grond van internetbronnen, de geraadpleegde bronnen staan in bijlage 2. Ook is gebruik gemaakt van sociale media om snel verhelderende vragen te stellen aan de verschillende praktijken (bijlage 3).

Het veldonderzoek vond plaats tijdens een Edcamp in Zoetermeer. Een Edcamp is een door deelnemers gedreven bijeenkomst met een vrije structuur, waarbij de inhoud wordt ingevuld of tot stand komt tijdens de conferentie zelf. De aanwezigen zijn allen betrokken bij- dan wel werkzaam in - de onderwijspraktijk.

De interviews zijn tijdens de Nationale Onderwijstentoonstelling (NOT) afgenomen bij vier leraren afkomstig uit de verschillende onderwijssectoren po, vo, mbo en speciaal onderwijs.

De betrokken praktijken

Figuur 1: de betrokken systemen en de grenzen.

De eerste praktijk die betrokken is, is het ministerie van onderwijs en wetenschappen (OC&W) deze stelt wetten en besluiten op en zorgt via de onderwijsinspectie voor de uitvoering en controle op de uitvoering. Het ministerie wordt geadviseerd door de onderwijsraad, een onafhankelijk adviesorgaan.

De tweede praktijk is de onderwijscoöperatie, deze wordt door de minister gezien als “de vertegenwoordiging van de beroepsgroep”. Geassocieerde organisaties van de onderwijs coöperatie zijn: Algemene Onderwijsbond (AOB) 86.180 leden in 2014, Christelijke N Vakbond (CNV) 53.542 leden, FVoV 30.000 leden, VVV), 19.000 leden. Beter Onderwijs Nederland, 3.750 leden. Om een geassocieerde organisatie te worden is er een ondergrens van vierduizend leden.

De derde praktijk is de onderwijspraktijk, deze bestaat uit het onderwijsveld, de werkgevers en werknemers die vallen onder de wet BIO. Dat zijn basisonderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar beroepsonderwijs (BVE). De werkgevers zijn verantwoordelijk

voor de vertaling van de wet en het naleven van collectieve arbeidsovereenkomsten binnen de organisaties. Het grootste onderdeel van onderwijspraktijk zijn de werknemers of de onderwijsprofessional (ca. 250.000 leraren). Deze professional is werkzaam in het onderwijs en voldoet aan de bekwaamheidseisen zoals deze in 2006 zijn vastgesteld in de wet BIO. Vanwege zijn vooropleiding is hij/zij bevoegd onderwijs te verzorgen. In dit onderzoek zijn andere betrokkenen in de onderwijspraktijk buiten beschouwing gelaten.

Resultaten

Kijkend vanuit het leermechanisme identificatie is gekeken naar de gemeenschappelijkheden en de verschillen tussen OC&W en de onderwijspraktijk als het gaat om het vastleggen van professionaliseringsactiviteiten van leraren?

Zoals eerder in de inleiding aangegeven, zijn bekwame en bevoegde professionals het uitgangspunt van alle betrokkenen bij onderwijs. Het vastleggen van de bekwaamheid van leraren kan zowel in het lerarenregister als in de bekwaamheidsdossier plaatsvinden. Desktopresearch naar de omvang van geregistreerde leraren in het lerarenregister en het bijhouden van bekwaamheidsdossier door bevoegd gezag hebben de volgende data opgeleverd. Tot September 2014 hadden 19.181 leraren zich vrijwillig geregistreerd in het lerarenregister, dat is 7% van de ca. 250.000 leraren (Rijksbegroting, 2014). Van de vier geïnterviewde leraren had slechts één van hen zich geregistreerd, twee leraren niet en de vierde leraar mag zich niet registreren vanwege de huidige rol in het speciaal onderwijs als bovenscholts ondersteuner. Deze laatste geeft aan dat wanneer er niet geregistreerd kan worden de stap terug naar een lerarenfunctie lastig is, omdat bij (her)registratie de eis wordt gesteld dat men minimaal een 0,2 FTE aanstelling moet hebben als leraar bij een instelling waar bekostigd onderwijs wordt verzorgd (registerleraar.nl).

Op de vraag of de werkgevers van de geïnterviewde een bekwaamheidsdossier bijhield werd door allen aangegeven dat niet te weten. In 2011 stelde Ecorys vast dat in het po 38%, vo 21% en het mbo 18% van de werkgevers in een bekwaamheidsdossier van de leraren bijhield. Vooral de onduidelijkheid rondom het eigenaarschap van de bekwaamheidseisen en het bekwaamheidsdossier kwam daarin naar voren. Een van de schoolbesturen gaf in dit onderzoek aan: "schoolbesturen zijn wel verantwoordelijk voor het bekwaamheidsdossier maar geen eigenaar van de bekwaamheden" (Ecorys, 2011 p.28).

Om tot aantoonbaar bekwame professionals te komen zijn in de cao's per sector

scholingsparagrafen opgenomen. Deze paragrafen wijken van elkaar af, zowel op het gebied van professionaliseringsruimte als op het vastleggen van de bekwaamheid. Po leraren hebben 500 euro per jaar en twee scholingsuren per week, zij leggen achteraf verantwoording af over de invulling. De resultaten worden opgenomen in een bekwaamheidsdossier. In deze cao wordt het lerarenregister niet genoemd. Vo leraren hebben een vrij te besteden jaarlijks 'basisbudget' van 600 euro voor deskundigheidsbevordering. Het budget kan ook aangewend worden voor activiteiten in het kader van het lerarenregister. In deze cao wordt niet verwezen naar het bekwaamheidsdossier Een mbo docent heeft recht op 59 uren ten behoeve van scholing en professionalisering. Over de invulling van de uren legt de werknemer verantwoording af aan de werkgever. In deze cao is geen sprake van bekwaamheidsdossier en of registratie in het lerarenregister.

In het nieuwe wetsvoorstel: *'Wet op het lerarenregister'*, is de registratieplicht en uitvoering daarvan beschreven. Het bevoegd gezag is volgens het nieuwe wetsvoorstel verantwoordelijk voor het correct bijhouden van de gegevens ten behoeve van het lerarenregister (Internetconsultatie, 2015). Van de leraar wordt verwacht dat hij na registratie zijn professionalisering bijhoudt in het lerarenregister. Het bevoegd gezag heeft echter geen inzage in dit register, ondanks de verplichting de bekwaamheid van leraren te bevestigen. Hierin is een verschil tussen de twee praktijken zichtbaar. De veronderstelling van OC&W dat de leraar zich registreert en het lerarenregister bijhoudt en de huidige realiteit waarin dat zoals eerder aangegeven niet voor 100% het geval is.

Op basis van bovenstaande kan gesteld worden dat er sprake is van een discontinuïteit tussen de manier waarop OC&W en de onderwijspraktijk aankijken tegen de plaats en de wijze waarop leraren hun professionaliseringsactiviteiten vastleggen. De verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag om de professionalisering te faciliteren en de bekwaamheid te bevestigen wordt door de praktijken anders gezien dan wel uitgevoerd. In de praktijk blijkt dus dat de wet BIO opgesteld door OC&W niet geleid heeft tot het bij houden van bekwaamheidsdossiers op een uniforme wijze.

Gezien het feit dat in de voorgestelde wetswijziging de verplichting van het bijhouden van een bekwaamheidsdossier door de werkgever komt te vervallen en vervangen wordt door de registratieplicht in het lerarenregister is het voor het bevoegd gezag niet helder hoe deze bekwaamheid te bevestigen.

De gedeelde visie van de praktijken is helder, aantoonbaar goed geschoolde en bevoegde professionals voor de klas. Het verschil zit in de manier waarop de onderwijspraktijk en OC&W het vastleggen en monitoren van de professionaliseringsactiviteiten zien. Wie is er eigenaar van de data, wie is er verantwoordelijk voor het bijhouden en vervolgens bevestigen van de activiteiten en waar (of waarin) vindt dit plaats, in een bekwaamheidsdossier, het lerarenregister of beiden? Wat dit betekent voor de pilot ePortfolio bij SKBO is een vraag waarop in de discussie wordt teruggekomen.

Het leermechanisme coördinatie en antwoord op de vraag, hoe wordt er in het grensgebied met elkaar samengewerkt en overlegd?

In het nationaal onderwijsakkoord heeft de onderwijspraktijk ingestemd met een registratieplicht van alle leraren in het lerarenregister met ingang van 2017. Dat voornemen is opgenomen in 'Actieplan leraar' en de daaruit volgende afgeleide beleidsdocumenten per onderwijs sector. Voor het po is dat *Scholen aan zet*, voor het vo is dat *Beter presteren vo* en voor het mbo *Focus op vakmanschap*. De professionaliseringsparagrafen van deze plannen zijn vertaald naar professionaliseringsparagrafen in de cao's per sector die nog tot augustus 2015 van kracht zijn.

Een van de geïnterviewde leraren is ambassadeur van de onderwijscoöperatie. Deze laatste organiseert de verkiezing van de leraar van het jaar alsook een jaarlijkse dag van de leraar en een groot onderwijscongres waarin leraren hun kennis en ervaring delen. Hiermee laat de onderwijscoöperatie zien betrokkenheid van leraren hoog in het vaandel te hebben. De raden (die het bevoegd gezag vertegenwoordigen) worden tweemaal per jaar uitgenodigd bij de onderwijscoöperatie om uit te wisselen. De betrokken overige (niet geassocieerde) partijen worden ook regelmatig gevraagd een bijdrage te leveren.

Bij een wetswijziging tot verplichte registratie, verandert de rol van de onderwijscoöperatie. In plaats van het faciliteren van een vrijwillig register: van-, voor- en door de leraar wordt zij de beheerder van het verplichte lerarenregister. De onderwijs coöperatie heeft zoals ook in het schema aangegeven transparante grenzen want zij heeft zowel de geassocieerden (vakbonden) om mee af te stemmen alsmede het afleggen van verantwoording richting O&W.

Er wordt door de praktijken samengewerkt met de onderwijscoöperatie en zij kunnen als de verbindende schakel tussen OC&W en de onderwijspraktijk gezien worden. Omdat de

geassocieerden van de onderwijs coöperatie veelal bestaan uit de vakbonden kan de onderwijs coöperatie gezien worden als een bruggenbouwer tussen de praktijken. Twee van de geïnterviewde leraren geven aan geen vertrouwen te hebben in de controlerende rol van de onderwijs coöperatie vanwege de geassocieerde organisatie Beter Onderwijs Nederland. Deze heeft slechts 3.750 leden en voldoet volgens de regels van de coöperatie niet aan de eis van minimaal 4000 leden. OC&W staat open voor input uit de onderwijspraktijk door input te vragen op de wetwijziging door middel van een internetconsultatie.

Wat kan er gezegd worden over de leermechanismen op de grenzen tussen OC&W en de onderwijspraktijk, kijkend vanuit het leermechanisme reflectie.

Op initiatief van OC&W heeft er een internetconsultatie plaatsgevonden waarin iedereen gevraagd werd input te leveren op het wetsvoorstel Wet op het lerarenregister. Hiermee wordt - wanneer we vanuit de theorie zoals door Akkerman en Bakker (2012) beschreven - gebruik gemaakt van de expertise buiten de eigen praktijk. Aan de onderwijsraad is vervolgens gevraagd advies uit te brengen over het wetsvoorstel rond het lerarenregister.

Doordat het ministerie van onderwijs met Onderwijs2032 (www.onderwijs2032.nl) en de internetconsultatie over de wetwijziging rond de verplichte registratie dit doet met het veld, laten zij zien ook open te staan voor de dialoog. Alle praktijken zijn dus met elkaar in gesprek over de kwaliteit van leraren en op welke manier de professionalisering dient te worden vastgelegd.

Bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) kunnen leraren een lerarenbeurs aanvragen voor opleidingen en cursussen. Vooruitlopend op de wetwijziging heeft min OC&W sinds kort de eis gesteld dat een lerarenbeurs pas kan worden aangevraagd als de leraar geregistreerd is in het lerarenregister. De professionalisering van leraar is zo verbonden aan verplichting tot registratie in lerarenregister en is een eerste stap naar de invoering van verplichte registratie.

Door het gering aantal vrijwillige aanmeldingen voor het lerarenregister en daartegenover de afspraken die vastgelegd zijn in Actieplan leraar, zijn er pilots gestart rond het lerarenregister. OC&W heeft 15 miljoen euro beschikbaar gesteld om de onderwijscoöperatie hieraan invulling te geven. Hierdoor worden de verschillende praktijken aan elkaar verbonden om samen te werken aan de invulling en uitvoering van een lerarenregister, wat werkt en wat werkt niet? De geïnterviewde leraren geven aan dat zij nu zelf bijhouden hoe zij hun professionalisering invullen en vastleggen. Dat is ook wat de pilot bij SKBO beoogd. Zou er al

sprake kunnen zijn van transformatie, kijkend naar de pilot bij SKBO met betrekking tot het vastleggen van professionaliseringsactiviteit? Er heeft pas een transformatie plaatsgevonden als er een geheel nieuwe praktijk is ontstaan tussen de bestaande praktijken of dat een grensobject niet meer als grensobject fungeert maar in alle praktijken op dezelfde manier wordt gebruikt (Akkerman en Bakker, 2011). Daar is in de onderzochte praktijken nog geen sprake van. Wel is de uitkomst van de pilot die bij SKBO loopt kansrijk om tot een transformatie aan te zetten. Het is echter nog te vroeg om daarover een uitspraak te doen. Hierop wordt later teruggekomen.

Conclusie en aanbevelingen

Er is sprake van discontinuïteit daar waar het gaat om de manier waarop en op welke plaats de bekwaamheid van leraren wordt vastgelegd. Er is een laag aantal ingeschreven leraren in het (nu nog vrijwillige) lerarenregister en werkgevers leggen ook niet allen de bekwaamheid van leraren vast in een bekwaamheidsdossier.

Aan de kant van de werkgever is het zoals aangegeven niet helder wat er in een bekwaamheidsdossier dient te worden opgenomen. Het bevoegd gezag is geen 'eigenaar van de bekwaamheid'. In de onderwijs cao's zijn geen eensluidende paragrafen opgenomen over het aantonen van de bekwaamheid. Dit alles maakt dat het voorschrijven in een wet nog niet geleid heeft tot de uitvoering daarvan in de praktijk. Een aanbeveling om hier verandering in te brengen is - een standaard hoofdstuk in de onderwijs cao's waarin gesproken wordt over de plaats en de manier waarop professionaliseringsactiviteiten worden vastgelegd. Op deze manier kan deze discontinuïteit aan de kant van zowel bevoegd gezag, leraren en OC&W opgeheven worden.

De rol van de onderwijscoöperatie wordt bij een verplichte registratie in het lerarenregister zoals eerder beschreven diffuus. Het vrijwillige lerarenregister van-, voor- en door de leraar wordt omgezet naar een instrument dat rechtspositionele gevolgen heeft voor niet geregistreerde leraren. Door twee van de geïnterviewde leraren is aangegeven dat er wantrouwen is tegen het lidmaatschap van Beter Onderwijs Nederland. Met slechts 3.750 leden voldoet deze organisatie niet aan de eis van de onderwijscoöperatie van minimaal 4000 leden (bijlage 3). De beroepsvereniging MBO is geen lid of geassocieerde, daardoor is het MBO ondervertegenwoordigd. Het verdient aanbeveling te kijken naar de organisaties die aangesloten zijn bij de onderwijscoöperatie. In hoeverre is de onderwijscoöperatie met de daarbij

aangesloten organisaties onafhankelijk en objectief.

Wanneer een leraar in 2017 niet is geregistreerd in het lerarenregister verliest hij zijn bevoegdheid tot lesgeven en dit kan vervolgens tot ontslag leiden. Het is de vraag of de onderwijscoöperatie in de huidige samenstelling de juiste instantie is om uitvoerder en beheerder van het verplichte lerarenregister te zijn.

De onderwijscoöperatie controleert nu steekproefsgewijs de professionaliseringsactiviteiten in het lerarenregister. Ook zijn zij verantwoordelijk voor de validering van activiteiten die in het register meetellen als formele registeruren. Betere digitalisering van de bewijzen in het lerarenregister zodat er niet steekproefsgewijs maar standaard alle gegevens gecontroleerd worden zou een stok achter de deur zijn om de verplichting tot registratie in het lerarenregister werkelijk te laten plaatsvinden.

Indien de wet op het lerarenregister aangenomen wordt zijn de rol en de taak van het bevoegd gezag nog onvoldoende afgebakend. Indien het bevoegd gezag geen inzage krijgt in het lerarenregister kan dit niet dienen om bekwaamheid van leraren aan te tonen en zo te mede te oordelen over het behouden of verliezen van de onderwijsbevoegdheid van de leraren. De bekwaamheid van de leraar dient aangetoond te worden bij bevoegd gezag (of zoals nu nog) door bevoegd gezag, in het huidige voorstel is dit niet mogelijk.

De pilot ePortfolio bij SKBO beslaat de beide beschreven grensobjecten en heeft een oplossing voor het hiaat voor wat betreft het vacuüm dat ontstaat voor het bevoegd gezag rond het aantonen en bevestigen van de bekwaamheid van leraren. Het eigenaarschap van de data, het vastleggen van de professionaliseringsactiviteiten en de controle daarop zijn onderdelen die in de pilot bij SKBO onderzocht worden. In deze pilot is de leraar eigenaar van het ePortfolio. De resultaten van de pilot, met daarin de ervaringen van de leraren en verwijzing naar het eigenaarschap van de data kan voor de onderwijscoöperatie (en daarmee OC&W) leiden tot nieuwe inzichten over de plaats en wijze waarop de professionaliseringsactiviteiten worden vastgelegd. In het pilotplan wordt tevens aangegeven dat uitwisseling van de gegevens tussen het ePortfolio en het lerarenregister een toekomstbeeld is. Een transformatie van het lerarenregister en bekwaamheidsdossier naar een bekwaamheidsregister waar de leraar zelf eigenaar is van het dossier kan leiden naar een nieuwe hybride praktijk en mogelijke transformatie.

Discussie

In dit onderzoek is onvoldoende gekeken naar het leren van de leraar. Op welke manier is er voldoende ruimte om bijvoorbeeld informeel leren vast te leggen? Alle vier de geïnterviewde leraren geven aan een weblog bij te houden waarin zij reflecteren op hun leren, biedt een verplicht lerarenregister met gevalideerde professionaliseringsactiviteiten daarvoor voldoende ruimte?

De bekwaamheidseisen van leraren zijn vastgesteld in 2004 en in 2006 in de wet BIO opgenomen. De herijking van de bekwaamheidseisen die in 2004 vastgesteld zijn, blijft vanwege een negatief advies van de onderwijsraad nog steeds achterwege. In hoeverre zijn de bekwaamheidseisen van de wet BIO nog passend bij de huidige eisen die door de maatschappij aan de leraren gesteld worden. ICT bekwaamheid van leraren en mediawijsheid zijn niet benoemd en juist voor de doelgroep die zij opleiden van groot belang. Ook daar is in deze paper onvoldoende ruimte voor geweest en is de moeite van een vervolg onderzoek waard.

Karin Winters, mei 2015

Referenties

- Actieplan Leraar 2020. Gedownload op 17 februari 2015, van Rijksoverheid.nl:
<http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/05/23/actieplan-leraar-2020/actieplan-leraar-2020.pdf>
- Akkerman, S.F. & Bakker, A. (2012). Het leerpotentieel van grenzen. 'Boundary crossing' binnen en tussen organisaties. *O&O*, 1 15-19.
- Akkerman, S.F. & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of educational research*, 81(2), 132-169.
- Akkerman, S. (2012). Activity Theory. In M. Ruijters & R.J. Simons (Eds.), *Canon van het leren. 50 concepten en hun grondleggers* (pp. 51-64). Deventer: Kluwer.
- Akkerman, S., Admiraal, W., Simons, R.J. & Niessen, T. (2006). a *Culture & Psychology*, 12(4), 461-485.
- Bruining, T., Loeffen, E., Uytendaal, E., & de Koning, H. (2012). *Creëren van professionele ruimte in het onderwijs*. Gedownload op 9 februari 2015, van <http://www.onderwijsinontwikkeling.nl/wp-content/uploads/2013/07/Creeren-van-professionele-ruimte-in-het-onderwijs.pdf>
- Ecorys, Evaluatie wet op de beroepen in het onderwijs. Gedownload op 15 februari 2015, van Bekwaamheidsdossier:http://www.bekwaamheidsdossier.nl/cms/bijlagen/rapport_ecorys_evaluatie_wet_op_de_beroeppen_in_het_onderwijs.pdf
- Engeström, Y. (2001). Expansive learning at work: Toward an activity theoretical reconceptualization. *Journal of Education and Work*, 14, 133-156.
- Flynn, M.C., Pillay, H.K., & Watters, J.J. (2014). Industry school partnerships: boundary crossing to enable school to work transitions. *Journal of Education and Work*. DOI: 10.1080/13639080.2014.934789.
- Internetconsultatie. Gedownload op, 14 februari 2015 van Internetconsultatie.nl
<http://www.internetconsultatie.nl/wetophetlerarenregister/document/1470>
- Kwakman, K. (2011). Leren van professionals tijdens de beroepsuitoefening. In J. Kessels & R.Poell, *Handboek human resource development (pp 297-312)*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Miedema, W., Stam, M. (2010). Leren van innoveren. *Wat en hoe leren docenten van het innoveren van het eigen onderwijs*. Assen: Van Gorcum

Richardson, R. (2011). Een kleurrijke wei. Meervoudige identiteiten in het groene onderwijs. Inaugurele rede. Hertogenbosch: Stoas Hogeschool.

Rijksbegroting, (2014). Kamerstukken. Geraadpleegd op 9 februari 2015 op
<http://www.rijksbegroting.nl/2015/kamerstukken,2014/11/12/kst201920.html>

Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., Booij, M., & Verckens, J. (2011). Methode en technieken van onderzoek. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

Senge, P., Kleiner, A., Roberts, C., Ross, R., & Smith, B. (1994). Het Vijfde Discipline Praktijkboek. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Stoas Wageningen/Vilentum Hogeschool. (2014). *Themahandleiding omgeving, Ecologie van Leren*. Wageningen: Stoas Vilentum Hogeschool.

Verdonschot, S., Jong, T. de & Rooij, M. van. *De Onderzoekspraktijk*. Gedownload op 18 december 2014 van www.onderzoekspraktijk.net/files/querillaonderzoek.pdf

Walker, D. & Nocon, H. (2007). Boundary-crossing competence: Theoretical considerations and educational design. *Mind, Culture, and Activity*, 14 (3), 178-195.

Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Wet Bio. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Gedownload op, 15 januari 2015, van Wetten Overheid: http://wetten.overheid.nl/BWBR0016944/geldigheidsdatum_06-05-2014

Zitter, Y., & Hoeve, A. (2012). Hybride leeromgevingen: het verweven van leer- en werkprocessen. *ECBO, Expertisecentrum Beroepsonderwijs*. ECBO: 's Hertogenbosch/Utrecht.

Bijlage 1: Schematische weergave leermechanismen zoals in resultaten deel beschreven.

Identificatie		
Ministerie OC&W	Onderwijs coöperatie	Onderwijspraktijk
Opstellen beleid rond professionalisering (Wet BIO) Schrijft voor dat bevoegd gezag bekwaamheid leraren bijhoudt in bekwaamheidsdossier. Gedeelde visie: alle leraren bevoegd en bekwaam.	Faciliteren uitvoering beleid rondom lerarenregister Gedeelde visie: alle leraren bevoegd en bekwaam.	Vrijwillig bijhouden en invullen professionaliseringsactiviteiten in bekwaamheidsdossier (werkgever) Bijhouden inhoud lerarenregister op vrijwillige basis (leraar) Gedeelde visie: alle leraren bevoegd en bekwaam.
Wetswijziging verplicht lerarenregister vanaf 2017	Uitvoerder en beheerder lerarenregister	Registratie in lerarenregister en bijhouden professionaliseringsactiviteiten. (leraar) Aanleveren gegevens en controle op juistheid (bevoegd gezag).
Coördinatie		
In Onderwijsakkoord en actieplan leraar verplichte registratie lerarenregister miv 2017. Financiert pilots lerarenregister Koppelen toekennen lerarenbeurs aan registratie	Faciliteren en ontwikkelen lerarenregister, controle d.m.v. steekproeven door leraren uit de onderwijspraktijk. Organiseren Pilots lerarenregister	Professionaliseringsactiviteiten zijn beschreven in afgeleide beleidsstukken van actieplan leraar. Pilots lerarenregister/bekwaamheidsdossier in samenwerking met de onderwijscoöperatie. Lerarenbeurs gebruiken voor professionalisering
Reflectie		
Internetconsultatie wet op lerarenregister. Advies gevraagd van Onderwijsraad	Twee maal per jaar overleg onderwijspraktijk en ministerie Actieve Ambassadeurs uit onderwijspraktijk.	Veel leden bij geassocieerde partijen onderwijscoöperatie Ambassadeurs bij onderwijscoöperatie
Transformatie		
Niet gevonden	Niet gevonden	Niet gevonden De pilot bij SKBO kan een aanzet zijn tot een transformatie. Eigenaarschap ePortfolio en inhoud bekwaamheidsdossier ligt bij de leraar

Bijlage 2:

Geraadpleegde bronnen en documenten

Informatie van websites

Ministerie van Onderwijs: <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw>

Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties>

Onderwijscoöperatie: <https://www.onderwijscooperatie.nl/>

Registerleraar: <https://www.registerleraar.nl/>

Bekwaamheidsdossier: <http://www.bekwaamheidsdossier.nl/>

Po Raad: <https://www.poraad.nl/>

Vo Raad: <http://www.vo-raad.nl/>

MBO raad: <http://www.mбораad.nl/>

Beter Onderwijs Nederland: <http://www.beteronderwijsnederland.nl/>

BVMBO: <http://bvmbbo.nl/>

Algemene Onderwijsbond: <http://www.aob.nl/home.aspx>

Onderwijs 2032: <http://onsonderwijs2032.nl/>

Edcamp deelnemers aan sessie leer je van bloggen?.

Verslagen op:

<http://www.delerendedocent.com/geweest-anders-waardevol-edcampnl/>

<https://fdroog.wordpress.com/2015/02/26/praktijkgevalletje-met-en-van-elkaar-leren/>

Interviews tijdens NOT 28 en 29 januari, opgenomen met voicerecorder

Interview met leraar MBO

Interview met leraar VO, Nederlands

Interview met lerares PO

Interview met bovenschools begeleider SO

Tussentijdse vragen op Twitter (www.twitter.com) aan

@onderwijscoöperatie

@Bvmbo

(zie ook bijlage 3)

Geraadpleegde documenten

Scholen aan zet

Beter presteren

Focus op Vakmanschap

Cao Po

Cao Vo

Cao MBO

Pilotplan registerleraar SKBO

Bijlage 3:

Screenshots van de vragen en antwoorden via Twitter aan de @onderwijscoöperatie en @BVMBO

Karin Winters @karinwinters · 4h
@Onderwijscoop wanneer wordt een organisatie geassocieerde bij de Onderwijscoöperatie? #guerilla onderzoek

Onderwijscoöperatie @Onderwijscoop · 2h
@karinwinters Onderwijscoöperatie kunnen als geassocieerde organisatie meedenken/praten. - 2/2
View translation
1:03 PM - 25 Feb 2015 · Details
Hide conversation

Reply to @Onderwijscoop

Onderwijscoöperatie @Onderwijscoop · 2h
@karinwinters Lerarenorganisaties die minder dan 4.000 leden hebben maar wel betrokken willen zijn bij de agenda van de (OC) - 1/2
View conversation

Lerarenorganisaties die minder dan 4.000 leden hebben maar wel betrokken willen zijn bij de agenda van de Onderwijscoöperatie (1/2)

onderwijscoöperatie
kunnen als geassocieerde organisatie meedenken/praten. (2/2)

2h

Karin Winters @karinwinters · Feb 24
@BVMBO zijn jullie verbonden aan/partner van @Onderwijscoop net als BON, AOB enz?

bvmbo @BVMBO
Following

@karinwinters , nee. Geassocieerde, zoals dat mooi heet. Geen inspraak, geen meebeslissen. BON heeft wel minimaal 4000 "leden". Wij pas 500+

View translation

Reply to @BVMBO

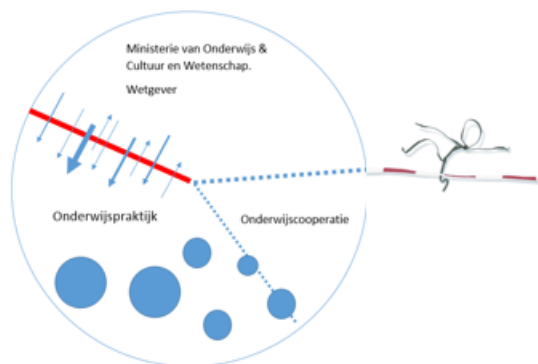
Karin Winters @karinwinters · Feb 24
@BVMBO dank, neem antwoord op in resultaten guerilla onderzoek paper over bekwaamheidsdossier/lerarenregister

Thema: Omgeving, Ecologie van innoveren

Onderzoeksvraag: Wat gebeurt er op de grens tussen wat OC&W voorschrijft en hoe de onderwijspraktijk dit uitvoert, daar waar het gaat om het vastleggen van professionaliseringsactiviteiten?

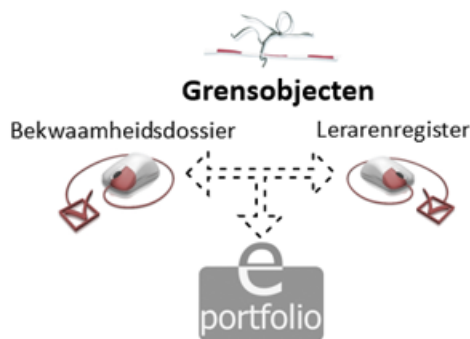
Onderzochte praktijken

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Onderwijscoöperatie
- De Onderwijspraktijk (bevoegd gezag en leraren)

Methode

- Guerrilla onderzoek
- Case study
- Open Interviews
- Desk research
- Veldonderzoek

Samenvatting resultaten

Identificatie: de visie van praktijken op professionalisering is gelijk, de uitvoering en vastlegging verschilt.

Coördinatie: In beleidsdocumenten verplichting leraren register opgenomen. Onderwijscoöperatie kan rol bruggenbouwer nemen, verbindt de praktijken.

Reflectie: internetconsultatie en onderwijs2032.nl nodigen uit tot meedenken vanuit perspectief onderwijspraktijk

Transformatie: Pilot bij SKBO [ePortfolio](#) is kansrijk om tot transformatie naar *bekwaamheidsregister* te leiden

Aanbevelingen

- Grens tussen beleid en uitvoering verplicht lerarenregister is een punt van aandacht.
- Onderzoek naar de rol onderwijscoöperatie en aangesloten leden
- Maak een bekwaamheidsregister waar leraar eigenaar van is zowel van de data als inhoud.
- Digitaliseer beter om 100% controle op inhoud te hebben in plaats van steekproeven.

Discussie

- Ruimte voor informeel leren onderzoeken
- Herijking bekwaamheidseisen voor invoering verplicht lerarenregister